

Oddíl B

Mezinárodní právo

II. Mezinárodní právo (veřejné) - pojem, specifika, subjekty

1. Pojem a specifika mezinárodního práva

Jak již bylo řečeno, pojmy **mezinárodní právo** a **mezinárodní právo veřejné** jsou synonyma, není mezi nimi významového rozdílu a používají se tudíž libovolně.

Pojem mezinárodního práva: souhrn pravidel, která upravují vztahy mezi státy a dalšími subjekty (zejména mezinárodními organizacemi) v mezinárodních vztazích. Mezinárodní právo je skutečné právo: jeho pravidla jsou závazná a vynutelná, i když jinak a méně účinně než je tomu v právu vnitrostátním.

Funkcí mezinárodního práva je koordinace chování států, zajištění fungování a rozvoje mezinárodního společenství. Původně mezinárodní právo zajišťovalo spíše jen koexistenci států (tj. jejich pasivní existenci), nyní již také jejich vzájemnou spolupráci (aktivní prvek).

Zvláštní povaha mezinárodního práva ve srovnání s právem vnitrostátním je determinována jeho **základními specifiky**:

1. Subjekty mezinárodního práva jsou především *státy a sdružení států, tj. mezinárodní organizace*, ve velmi specifických případech i jiné entity a jednotlivci (viz podrobněji dále).

2. Jak již bylo řečeno, mezinárodní právo má **koordináčn**í povahu na rozdíl od vnitrostátního práva, které má povahu *subordinační*. Koordináční povaha je dána nejen uvedenými subjekty, ale hlavně charakterem prostředí, v němž mezinárodní právo působí. Stejně jako v právu vnitrostátním i zde je stát normotvůrcem a vynucovatelem práva. Rozdíl je ovšem v tom, že není nadřazen těm, jimž jsou právní normy určeny - jako normotvůrce je zároveň adresátem pravidel a také jejich vynucovatelem. Navíc na tvorbě pravidel mezinárodního práva vždy participuje více států (mezinárodní smlouvy), případně potencionálně celé mezinárodní společenství (obecné mezinárodní obyčeje). V mezinárodních vztazích upravených mezinárodním právem neexistuje žádná nadřazená autorita, která by právo vytvářela a vynucovala, jako je tomu u státu v právu vnitrostátním.

3. Z předcházejícího bodu vyplývá, že **donucovací systém** je v mezinárodním právu na rozdíl od vnitrostátního práva **decentralizován** a tím méně účinný. Zčásti je založen na svépomoci státu, který je porušením práva poškozen. Neexistuje ani nadřazená soudní moc, která by porušení práva závazně konstatovala. Mezinárodní soudní dvůr v Haagu rozhoduje jen ty spory, které mu státy dobrovolně předložily.

Základní donucovací prostředky (formy donucení) v mezinárodním právu jsou *individuální*:

- retorce (odveta), která nezasahuje do právní sféry (odvolání velvyslance, neudělení víz),
- represálie, která zasahuje do právní sféry (embargo, neplnění závazků z mezinárodní

- smlouvy),
- individuální sebeobrana (použití síly k vytlačení agresora),
- kolektivní:
 - vyloučení z mezinárodní organizace, kolektivní sebeobrana, kolektivní akce, resp. sankce Rady bezpečnosti podle Charty OSN (např. přerušování hospodářských styků).

4. Specifické jsou i **prameny**. V mezinárodním právu nejsou normativní akty („zákony“) - není, kdo by je vydával. Prameny jsou proto *mezinárodní obyčej*, tedy nepsané právo a *mezinárodní smlouva*.

Mezinárodní obyčej je pravidlo, které se stalo právně závazným dlouhodobým užíváním (*usus longaevus*) a přesvědčením států o jeho právní závaznosti (*opinio iuris*, resp. *necessitatis*). Právní závazností se mezinárodní obyčej liší od **vyklosti**, která právně závazná není.

Mezinárodní smlouva je naproti tomu dohoda mezi subjekty mezinárodního práva, která se řídí mezinárodním právem. Je to tedy tzv. konsensuální pramen (nezbytnost vyjádření souhlasu). Bude předmětem podrobného výkladu dále.

Mezinárodní smlouvě se podobá **deklarace**, která ovšem není právně závazná a není tedy pramenem práva. Může však mít značnou politickou a tím faktickou autoritu (Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948).

Právně nezávazné „prameny“ bývají označovány jako tzv. „soft law“.

Mezinárodní právo je založeno na nejobecnější ze základních zásad - **zásadě svrchované rovnosti**. Ta zahrnuje svrchovanost a rovnost.

a) Svrchovanost (suverenita) znamená nezávislost státní moci na jakékoli jiné moci vně státu či uvnitř. Není-li státní moc nezávislá, jde o nesuverénní stát (např. kolonie, závislá území). Stát se ovšem může *dobrovolně* své svrchovanosti zčásti vzdát ve prospěch jiného subjektu (např. Evropského společenství, resp. Evropské unie). Stane-li se tak na základě jeho vlastní vůle, jedná se zároveň o projev suverenity, i když výsledkem je její částečné omezení.

Suverenita každého státu je přirozeně omezena suverenitou ostatních států. Proto je suverenita jednotlivých států „delimitována“ mezemi, přičemž překročení těchto mezí znamená vměšování do vnitřních záležitostí (tj. zásah do suverenity) státu jiného.

Územní výsost naproti tomu znamená **výkon suverenity**, tedy státní moci na vlastním území. Výjimečně stát nemůže vykonávat územní výsost na části svého území, je-li to stanoveno mezinárodním právem (pozemky a budovy diplomatických misí cizích států, vojenské základny). Naopak v určitých případech stát vykonává územní výsost mimo své území (tytéž případy z opačného pohledu, navíc např. námořní lodě, letadla).

b) Rovnost: Státy si jsou v mezinárodních vztazích rovny. Malé i velké státy mají rovná práva a rovné povinnosti. Princip rovnosti není uplatňován jen ve zcela výjimečných případech (právo veta stálých členů Rady bezpečnosti OSN na rozdíl od členů nestálých, hlasování v Mezinárodním měnovém fondu, který je mezinárodní organizací, podle výše tzv. subskripční kvóty, tj. výše vloženého kapitálu). Rovnost není uplatňována také mezi členy Evropských společenství, resp. Evropské unie (viz podrobně dále).